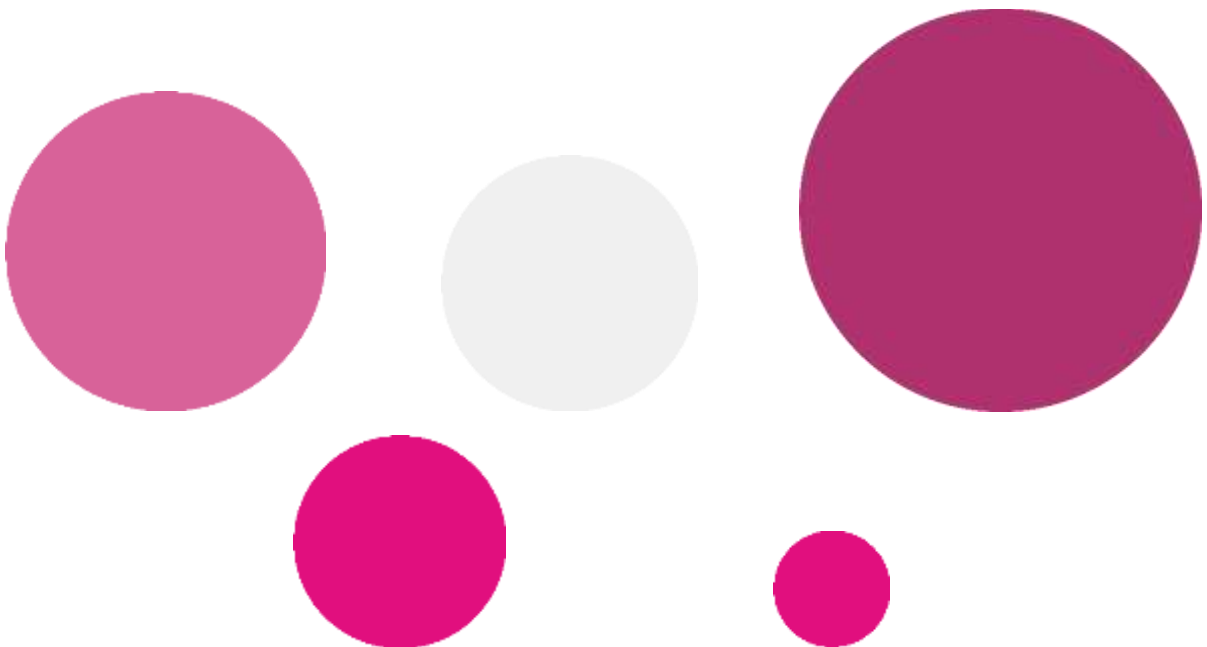

Årshjulet

ÅRSHJULET FÖR DIG SOM MÖTER BARN OCH UNGA SOM LEVER I EN
HEDERSKONTEXT

TRIS
TJEJERS RÄTT
I SAMHÄLLET

TRIS – tjejers rätt i samhället
Uppsala
Tel: 0774 40 66 00
Info@tris.se
www.tris.se

Utgivningsdatum: Januari 2020.

Illustration/formgivning: TRIS.

Tryck: RK tryck, Uppsala.

Författare: TRIS

Årshjulet är framtaget inom ramen för TRIS Idéburna offentliga partnerskap med Uppsala kommun.

Innehåll

TRIS – tjejjers rätt i samhället	5
TRIS förebyggande verksamhet	6
Jourverksamhet	6
Läxhjälp och träffpunkt.....	6
Idrott- och kulturaktiviteter	6
Lovaktiviteter	6
TRIS akuta verksamhet	7
Metod- och utbildningsverksamhet	7
Årshjul för yrkesverksamma	8
Kvartal 1	8
Förebyggande åtgärder	9
Efterlovskampanj:	10
Uttryck och varningstecken:.....	10
Viktiga datum	12
Barn med skyddade personuppgifter	12
Kvartal 2	13
Varningstecken barn- och tvångsäktenskap.....	14
Sommarlovskampanj:.....	15
Könsstämpning	15
Kvartal 3	17
Pojkars roll i en hederskontext.....	17
Efterlovskampanj	18
Kvartal 4	19
Viktiga datum	20
Varningstecken:	20
Höst- och jullovskampanj	21
Publikationer och kartläggningar	21
UNG 018.....	21
Ingen ska bli gömd och glömd.....	22
Tio minuter av frihet.....	22
Övriga publikationer & hjälpsamma länkar	22
Ungdomslitteratur om hedersrelaterat våld och förtryck.....	23
Bilaga 1 – Hedersrelaterat våld och förtryck.....	25
Bilaga 2- Falldiskussioner	26

TRIS – tjejers rätt i samhället

TRIS är en ideell organisation som arbetar med resultatnriktade, förebyggande, akuta samt kompetenshöjande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige. TRIS är även den första organisationen i Sverige som kartlagt omfång och karaktär av det hedersrelaterade våld och förtryck som individer med intellektuell funktionsnedsättning utsätts för. TRIS arbete sker på både lokal och nationell nivå och baserar sig på mångårig erfarenhet av att möta och arbeta med personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

TRIS startades år 2002 av två systrar i Uppsala. Systrarna hade under uppväxten tjejkompisar som aldrig fick vara med på skolfester och klassresor. En kompis "försvann" och kom aldrig tillbaka. Det ryktades om att hon inte fick komma tillbaka till Sverige för att hon haft en pojkvän som hennes föräldrar inte accepterade. Efter den händelsen tog en av systrarna mod till sig och berättade för kuratorn på sin skola att en tjej i klassen var rädd för att bli bortgift. Kuratorn svarade att man gör så i vissa kulturer och att det kommer att gå bra. Det gick inte bra för klasskamraten. Hon fick aldrig någon hjälp.

Flera år senare mördades Fadime Sahindal i Uppsala. Året var 2002 och först efter denna tragedi vaknade Sverige och politikerna började förstå hur allvarligt hedersrelaterat våld och förtryck är. TRIS grundades detta år eftersom behovet av ett förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck i Uppsalas skolor var stort. Lärare, skolsköterskor och kuratorer hade inte tillräckligt med kunskaper och erfarenheter. De utsatta barnen hade ingen att vända sig till.

TRIS erbjuder en trygg arena fri från hedersnormer och begränsningar där individer, barn som vuxna, får tillgång till verktyg som möjliggör självvalda erfarenheter och en egen plattform i samhället. TRIS arbetar för att målgruppen ska få kunskap om sina rättigheter och skyldigheter i samhället, ta ägandeskap för sin kropp, bli en självständig individ, bygga förutsättningar för ekonomisk och social trygghet samt klara av ett eget boende. För att nå våra målsättningar och visioner arbetar TRIS utifrån tre verksamhetsområden, en förebyggande, en akut samt en metod- och utbildningsverksamhet. Dessa tre verksamhetsben arbetar nära varandra och utbyter kontinuerligt kunskaper och erfarenheter med varandra, vilket är en stor tillgång för organisationen i sin helhet.

TRIS har sedan den 1 januari 2017 ett samarbete med Uppsala kommun i form av ett idéburet offentligt partnerskap (IOP). I detta IOP ingår bland annat att erbjuda aktiviteter riktade mot tjejer och unga kvinnor i förebyggande syfte utifrån TRIS uppdrag att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. På nästa sida kan du läsa mer om den förebyggande verksamheten och det arbete som görs inom den. Inom ramen för en förstärkning av detta IOP ingår Årshjulet men också kompetensförstärkning för dig som möter barn och unga i din yrkesroll.

TRIS förebyggande verksamhet

Den förebyggande verksamheten riktar sig till ungdomar, främst tjejer, som har ett inskränkt handlingsutrymme. TRIS arbetar med olika förebyggande satsningar för att möjliggöra ett friare handlingsutrymme fysiskt samt mentalt för dessa individer. Nedan kan ni läsa mer om de verksamheter som ingår i TRIS förebyggande del.

Jourverksamhet

TRIS jourverksamhet består av en nationell jourtelefon som både hjälpsökande och yrkesverksamma kan vända sig till. Jouren är öppen alla vardagar mellan 09.00 – 17.00. TRIS erbjuder även drop-in och bokade samtal med en av TRIS kuratorer. Våra kuratorer är socionomer med lång erfarenhet av arbete med barn och unga som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. TRIS har även flera års erfarenhet av att arbeta med risk- och skyddsbedömningar. TRIS kan bistå med risk- och skyddsbedömningar för bland annat skolor, socialtjänst och sjukvårdsenheter. Vill du som yrkesverksam läsa mer om TRIS jourverksamhet? Besök vår hemsida: www.tris.se/jourverksamhet

TRIS nationella jourtelefon har öppet vardagar mellan 9–17 och kan nås på nummer 0774-406 600

Läxhjälp och träffpunkt

Två eftermiddagar i veckan har TRIS läxhjälp och träffpunkt för tjejer i åldrarna 13-25 år. Där har deltagarna möjlighet att få hjälp med läxor, samtala om viktiga ämnen och umgås med varandra i en inspirerande och trygg miljö. På plats finns volontärer som erbjuder hjälp med läsläsning och strukturering av läxor. På plats finns även TRIS kurator och deltagarna har möjlighet att boka in samtal på plats. <https://www.tris.se/nyheter/lista/2019/1/22/tris-laxhjalp-och-traffpunkt>

Idrott- och kulturaktiviteter

TRIS erbjuder tjejer mellan 13-25 år att prova olika former av idrotts- och kulturaktiviteter såsom teater, konst, musik, dans och thaiboxning. Vidare erbjuds deltagarna att ta del av olika kulturupplevelser i form av att besöka muséer, teatrar, biografier och musikevenemang. <https://www.tris.se/nyheter/lista/2019/1/22/tris-kulturaktiviteter>

Lovaktiviteter

För många barn och unga kan loven vara svåra. Risken för isolering, utsatthet och våld ökar, såväl som bortgifte och könsstymning. Därför erbjuder TRIS en mängd olika aktiviteter under sommarlovet men också andra lov. Aktiviteterna riktar sig främst till tjejer från 11 år och uppåt. Bland annat erbjuds sommarläger, idrottsaktiviteter, träffpunkt. Ett detaljerat schema för sommaraktiviteter finns på TRIS hemsida från mitten av april varje år.

TRIS akuta verksamhet

Den akuta verksamheten – Madickengården – innefattar skyddade boenden och konsultativ familjehemsverksamhet med nationellt upptagningsområde. Madickengården tar emot vuxna, kvinnor som män, barn, par, HBTQ-personer samt personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Madickengården erbjuder bland annat dygnet-runt bemanning, erfaren och utbildad personal, högkvalitativa skydd- och säkerhetslösningar, samt stöd- och psykologsamtal. Vill du göra en placeringsförfrågan eller behöver du stöd som yrkesverksam? Kontakta oss på info@madickengarden.se eller ring vår nationella stödtelefon: 0774-406 600

Besök vår hemsida för mer information om Madickengården:

www.madickengarden.se

Metod- och utbildningsverksamhet

TRIS metod- och utbildningsverksamhet är nationell och grundar sig på forskning samt mångårig praktisk erfarenhet av arbete med personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

TRIS erbjuder anpassade utbildningar efter din verksamhets särskilda behov. Utbildningarna riktar sig till yrkesverksamma och andra aktörer som möter barn och vuxna som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Kontakt oss om du vill att vi besöker din arbetsplats för att berätta mer om våra verksamheter eller utbildar personal. Du kan läsa mer om våra utbildnings- och metodstöd samt ta del av våra publikationer på vår hemsida: www.tris.se/utbildning eller kontakta oss på info@tris.se

TRIS har publicerat en rad olika kartläggningar och metodmaterial. Bland dessa finns Sveriges första lättlästa bok om hedersrelaterat våld och förtryck bland personer med intellektuell funktionsnedsättning. Texten är anpassad för målgruppen och varvas med Pictogrambilder från Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). I samband med boken lanseras även helt nya Pictogram som illustrerar barnåktenskap, tvångsäktenskap samt kvinnlig könsstympning. Vill du läsa mer om detta eller ta del av TRIS övriga publikationer? Se sidan [21-22](#) i dokumentet.

Årshjul för yrkesverksamma

ETT ÅRSHJUL FÖR DIG SOM MÖTER BARN OCH UNGA SOM LEVER I EN HEDERSKONTEXT

Detta årshjul riktar sig till yrkesverksamma som arbetar med barn och unga inom skola och fritid. Årshjulet ska fungera som ett vägledande stöd i det kontinuerliga arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Årshjulet är uppdelat i fyra kvartal och utgår till stor del från den kunskap TRIS har kring barn och ungdomars hedersvåldsutsatthet. Som yrkesverksam ska du enkelt kunna använda årshjulet för att navigera i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck generellt samt i stödet till utsatta. Samtligt material i årshjulet finns på TRIS [hemsida](#) i ordningsföljd.

Kvartal 1

Efterlovs-kampanj
Öppna föreläsningar
Åtgärder/förebyggande
arbete
Varningstecken

Kvartal 2

Sommarlovs-kampanj
Förstärkt jour
Varningstecken inför
sommarlovet

Kvartal 3

Efterlovs-kampanj
Öppna föreläsningar
Varningstecken

Kvartal 4

Vinterlovs-kampanj
Förstärkt jour
Öppna föreläsningar
Varningstecken

Kvartal 1

Januari - mars

Under denna period återvänder eleverna efter jullovet för att påbörja en ny termin. TRIS statistik och erfarenhet visar att det är just inför och under loven som barn och unga i en hederskontext utsätts för förhöjda risker. Detta innebär inte att risken för hedersrelaterat våld och förtryck inte existerar under terminen, men när skolan tar lov försvinner ofta det enda sociala sammanhang som barnet/ungdomen har. Barn och unga som lever i en hederskontext blir ofta isolerade under lovet och har liten möjlighet att delta i sociala aktiviteter. Risken för tvångsäktenskap och våldsutsatthet ökar också i samband med längre ledigheter. En viktig del av arbetet under denna period är därför att sprida kunskap och information till barn och unga som återvänder efter lovet. Detta är ett arbete som bör ta vid i samband med terminsstarten och sedan ske fortlöpande under årets gång. På så sätt skapas en kontinuitet och arbetet bedrivs med ett förebyggande syfte.

Förebyggande åtgärder

Det är viktigt att föra en kontinuerlig diskussion i skolan om hedersrelaterat våld och förtryck. Detta gäller i alla led från rektor/chefer till skolpersonal. Vissa delar i detta årshjul riktar sig specifikt till skol- och fritidspersonal som möter barn och unga dagligen. Andra riktar sig till dig som rektor eller chef på en arbetsplats som exempelvis ansvarar för fortbildning och kompetenshöjning bland dina anställda i frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Nedan följer en lista med åtgärder du som yrkesverksam kan utgå ifrån arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa punkter kan ses som en startpunkt för hur du som yrkesverksam lägger grunden till det fortsatta arbetet. Arbetet tar alltså inte slut vid dessa punkter, utan bör ske fortlöpande under året med barnens bästa i fokus.

- Utbilda personal i HRV samt svensk lagstiftning om könsstämpling, barn- & tvångsäktenskap. På nästa sida finner du länkar till TRIS webb-utbildning.
- Upprätta handlingsplaner samt ha kontinuerliga samtal kring frågorna med utgångspunkt i skollagen. I bilaga 1 finns falldiskussioner som kan användas som underlag.
- Arbeta med befintligt material (s. 22 – 23 & bilaga 1)
- Värderingsövningar om individuell frihet och rätten att välja själv
- Informera elever om rättigheter och lagar
- Upprätta rutiner för upptäckt/oro av att elev utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Vid oro/upptäckt – orosanmäl!

Nedan följer olika webbutbildningar/föreläsningar som kan användas för att fortbilda lärare och andra yrkesverksamma i ämnet hedersrelaterat våld och förtryck. Den första föreläsningen finns på UR:s hemsida. Mariet Ghadimi, verksamhetschef på TRIS, förklarar hur hedersrelaterat våld och förtryck fungerar i en svensk kontext och pratar om hur skolan kan identifiera, hantera och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Ta del av föreläsningen här: [länk](#).

Länsstyrelsen i Stockholms län har i samverkan med Origo (myndighetsgemensamma resurscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck), Länsstyrelsen Östergötland och Södertälje kommun tagit fram en webbutbildning. Syftet med kursen är att ge kommuner, stadsdelar och enskilda verksamheter grundkompetens i hedersrelaterat våld och förtryck. Kursen är kostnadsfri och vänder sig i första hand till personal inom socialtjänst, skola och förskola. Ta del av webbutbildningen här: [länk](#).

Efterlovskampanj:

Som en del av det kontinuerliga arbetet med att synliggöra och tillgängliggöra information så har TRIS samlat kampanjer och affischer som kan användas under de olika kvartalen. Genom att använda sig av bildspråk kan informationen enklare nå alla elever. En viktig del av det kontinuerliga arbetet är att man som lärare/kurator ser till att TRIS jourkort (som medföljer detta årshjul) finns tillgängliga i elevhälsan. Nedan finns exempel på kampanjer, framtagna av Länsstyrelsen i Östergötland. Dessa kan sättas upp i skolans korridor, kurators kontor eller elevhälsan. Klicka på bilderna för att komma till affischen/filmen. För fler affischer besök [länk](#).

Uttryck och varningstecken:

I tabellen nedan listas olika uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck. Tabellen följs av varningstecken du som yrkesverksam bör vara uppmärksam på i ditt möte med barn och unga. Varningssignalerna kan vara indikatorer på att barnet/ungdomen utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa kan exempelvis beaktas i hälso- eller kuratorssamtal. Genom att vara uppmärksam på dessa signaler kan hedersrelaterat våld och förtryck upptäckas och förebyggas.

- Begränsat rörelseutrymme och inskränkningar i livsutrymmet, inskränkt rätt till personliga uttryck samt begränsad rätt till kroppslig integritet.
- Hot och förföljelse/nedvärdering, utfrysning från familjegemenskapen/undandragen kärlek från familjen.
- Isolering i hemmet, påtvingad insyn i privata angelägenheter, kontroll av handlingsutrymme på sociala medier, selektivt/kontrollerat socialt umgänge och begränsad möjlighet till fritid och studier.
- Påtvingat umgänge, påtvingade yttre attribut, påtvingat deltagande i kulturella/religiösa aktiviteter, ekonomiska begränsningar.
- Könstymning samt barn- och tvångsäktenskap finns beskrivet i ett separat avsnitt, se s. 14-16.

Ett barns psykiska och fysiska mående påverkas av hedersrelaterat våld och förtryck. Genom att vara lyhörd för en elev kan ett förändrat beteendemönster eller mående kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck upptäckas. De punkter som listats ovan kan ge upphov till olika konsekvenser, reaktioner samt dåligt mående hos ett barn eller en ungdom, bland annat:

- Barnet/ungdomen deltar sällan/aldrig på frivilliga skolaktiviteter
- Barnet/ungdomen deltar inte på övernattningsresor med skolan
- Barnet/ungdomen har ett väldigt lågt eller inget deltagande på idrotten
- Barnet/ungdomen deltar inte i simundervisningen
- Psykosomatiska besvär som ger upphov till ex. trötthet, illamående och värk
- Bristande koncentrationsförmåga i skolan
- Barnet/ungdomen börjar dra sig undan i sociala sammanhang/deltar inte i gemensamma aktiviteter
- Umgänge endast med personer av samma kön
- Stora förändringar i elevens beteende i takt med att en längre ledighet närmar sig
- För tecken på könstymning samt barn- och tvångsäktenskap se s. 14-16.

Viktiga datum

Ett enkelt sätt att öppna upp för dialog och kunskapsspridning kring hedersrelaterat våld och förtryck är att utgå från specifika dagar/händelser som uppmärksammar barn och ungas rättigheter. Under det första kvartalet infaller exempelvis årsdagen för Fadime Sahindals död, den 21 januari. TRIS brukar varje år lägga en krans vid Fadimes grav som ett sätt att minnas hennes gärning och kamp mot hedersrelaterat våld och förtryck. Ett bra sätt för skolan att öka medvetenheten och kunskapen bland sina elever kan vara att uppmärksamma just denna dag. Exempelvis genom att låta klassen titta på Fadimes tal i riksdagen och sedan diskutera tillsammans.

Vill ni att TRIS besöker er skola och träffar era elever? Maila i så fall info@tris.se. Nedan finner du andra datum som kan uppmärksamma under första kvartalet. Skolan kan anordna en temadag utifrån dessa internationella dagar och då lyfta hedersrelaterat våld och förtryck. TRIS håller även varje år ett antal öppna föreläsningar på Stadsbiblioteket.

Barn med skyddade personuppgifter

Som yrkesverksam i verksamheter med barn och unga kommer du att möta elever som lever med skyddade personuppgifter. Dessa elever befinner sig i en mycket utsatt situation där de ständigt måste tänka på att inte avslöja sig. För att dessa barn och unga inte ska utsättas för onödiga risker eller leva ett liv i isolering behöver yrkesverksamma som möter dem kunskap om hur man bemöter och arbetar med ett barn som lever med skyddade personuppgifter. Något att fundera kring som rektor är vilka rutiner som finns upprättade på skolan och vilken kunskap skolpersonalen har.

Länsstyrelsen Östergötland har gett ut ett stödmaterial i syfte att ge skolan ökad kunskap som krävs för att skapa trygghet för eleverna. Vill du ta del av detta stödmaterial? Besök:

[länk.](#)

Kvartal 2

April – juni

Under denna period som leder upp till det långa sommarlovet är det viktigt att som yrkesverksam bland barn och unga vara uppmärksam på varningssignaler från sina elever. Man bör även i god tid öka kunskapsspridning och information om hur man kan få hjälp som ung person. Som tidigare nämnt så ökar risken för hedersvåldsutsatthet bland unga under loven eftersom skolan, som den trygga punkten, inte finns närvarande. Fler barn och unga utsätts för våld, könsstymning och/eller barn- och tvångsåktenskap. För att täcka upp mot detta har TRIS förstärkt jour under perioden 1 maj – midsommar. Känner du oro eller har funderingar och frågor? Behöver du råd och stöd i enskilda ärenden? Du som yrkesverksam kan kontakta TRIS på vår nationella jourtelefon för yrkesverksamma. Där kan du få råd och stöd av professionella med flera års erfarenhet av arbete med vuxna, ungdomar och barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Jourcen är öppen vardagar mellan 09.00 – 17.00. Ring 0774-40 66 00 eller maila info@tris.se.

Från 1 maj tom midsommar har TRIS förstärkt jour på [0774-406 600](tel:0774-406600)

Vad gäller oro och misstanke om hedersvåldsutsatthet för barn och unga har yrkesverksamma anmälningsplikt. Personal inom polis, skola, hälso- och sjukvård är skyldiga enligt Socialtjänstlagen kap 14 1§ att anmäla om det råder misstanke att ett barn (ålder 0–18 år) far illa eller riskerar att fara illa. En orosanmälan görs till Socialtjänsten och det bör finnas rutiner för hur anmälan ska göras på din skola/verksamhet. För barnet som drabbas kan det vara livsavgörande att anmälningsplikten tas på största allvar och yrkesverksamma fullföljer den. En vanlig fråga som brukar inkomma till TRIS är om Socialtjänsten måste kontakta föräldrarna efter att en orosanmälan inkommit. I Socialstyrelsens handbok om Socialtjänstens och Hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer beskrivs att Socialtjänsten behöver ta hänsyn till flera faktorer i en utredning, bland annat om den våldsutsatta är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck.

Var tydlig i orosanmälan till socialtjänsten att ni misstänker hedersrelaterat våld och förtryck.

Den som berörs av en barnavårdsutredning enligt 11 kap. 2 § SoL ska, om inte särskilda skäl talar mot det, genast underrättas om att en utredning har inletts. Detta innebär att Socialtjänsten alltid ska informera vårdnadshavarna. Dock så kan socialnämnden i vissa fall dröja med att underrätta vårdnadshavaren. Beslutet att inleda en utredning kan således inte undanhållas för vårdnadshavaren, men i vissa situationer kan nämnden vänta något med att informera en vårdnadshavare om att en utredning har påbörjats. Socialstyrelsen listar ett antal skäl som kan göra att vårdnadshavare inte direkt informeras om att en utredning påbörjats,

bland dessa anses utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck vara ett giltigt skäl till att fördröja underrättelsen till vårdnadshavare. Vill du läsa mer om detta? Socialstyrelsens handbok finns länkad bland övriga publikationer på sidan [22-23](#).

En viktig åtgärd inför sommarlovet är att sprida information och medvetenhet bland elever. En fråga att ställa sig är om alla barn och unga vet om vilka deras rättigheter är och hur svensk lagstiftning ser ut gällande barn- och tvångsäktenskap. Sverige har sedan den 1 juli 2014 en lag som stärker skyddet mot barn- och tvångsäktenskap. Det stärkta skyddet består i införandet av två nya brott, äktenskapstvång och vilseledande tvångsäktenskapsresa (Lag 2014:381). Dessutom ges barn inte längre dispens för att ingå äktenskap. Enligt svensk lag måste man vara 18 år eller äldre för att få gifta sig. Vet eleverna om hur man går tillväga för att få hjälp om man känner sig rädd, eller mår dåligt? En annan viktig fråga att tänka på som yrkesverksam är att vara särskilt uppmärksam och lyhörd inför framförallt yngre barn. Små barn kan inte föra sin egen talan, som lärare ansvarar man för att se barnet och orosmäla vid misstanke om utsatthet. Ett led i det förebyggande arbetet inför sommarlovet är därför att öka kunskapen om rättigheter och svensk lagstiftning hos elever men också att öka kunskapen kring hedersrelaterat våld och förtryck bland yrkesverksamma. Att diskutera och lyfta dessa frågor med barn och unga är även ett sätt att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck i tid. TRIS kan bokas för att besöka er skola och informera era elever eller utbilda skolpersonal. TRIS jourtelefon har alltid öppet under lov.

Varningstecken barn- och tvångsäktenskap

Inför sommarlovet bör personal vara särskilt uppmärksam på varningssignaler. Oro inför sommarlovet kan manifesteras sig olika hos olika barn. Vissa barn börjar slarva med skolarbetet och andra gör mycket bättre ifrån sig i takt med att sommarlovet närmar sig. Var lyhörd gentemot de barn och unga du möter och kom ihåg att alltid göra en orosmälan vid misstanke. Nedan följer en lista på varningstecken för att en ungdom blivit eller riskerar att bli utsatt för barn- eller tvångsäktenskap i samband med sommarlovet.

- Psykosomatiska symptom så som magvärk, huvudvärk, oro eller illamående.
- Självdestruktivt beteende, psykisk ohälsa (ätstörning, social isolering, självmordsförsök) eller drogmissbruk.
- Skolk, dåliga/försämrade skolresultat, avhopp från skola/försvinner efter lov.
- Syskon som blivit bortgifta/gift sig tidigt.
- Starkt begränsad rörelsefrihet efter skoltid, förbud att delta i vissa skol-/fritidsaktiviteter samt förbud att umgås med vänner eller klasskamrater av motsatt kön.
- Oro över utomlandsresa

Sommarlovskampanj:

Tänk på att i god tid innan sommarlovet börja arbeta med frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. Ett enkelt sätt att nå ut till barn och unga är att använda sig av de kampanjer och affischer som finns. Nedan ser ni ett exempel som är framtaget av Länsstyrelsen Östergötland. Affischen tar upp ämnet tvångsäktenskap på ett informativt sätt och fångar uppmärksamheten. Klicka på bilderna för att komma till affischen/filmen. För fler affischer besök: [länk](#).

Könsstympning

I samband med längre lov ökar inte endast risken för barn- och tvångsäktenskap utan även risken för könsstympning. Könsstympning av flickor och kvinnor är ett mycket grovt uttryck för hedersrelaterat våld och ett brott mot de grundläggande mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning. Könsstympning används för att kontrollera flickor och kvinnors kroppar och sexualitet.

Könsstympning av flickor och kvinnor är förbjudet enligt lag i Sverige (1982:316), detta gäller även om ingreppet utförs utomlands (lag 1998:407). Enligt Socialstyrelsen är könsstympning en form av grov misshandel och ett övergrepp som ofta sker med familjens heder som förklaring (Socialstyrelsen, 2016). Socialstyrelsen beskriver hur ingreppet ofta uppfattas som socialt viktigt för att en flicka ska ses som "ren" och oskuld vid giftermål (Socialstyrelsen, 2016). Enligt Socialstyrelsens beräkning kan 38 000 flickor och kvinnor bosatta i Sverige idag vara könsstympade, varav ca 7000 är flickor under 18 år. Studien är baserad på flickor och kvinnor födda i länder där förekomsten av könsstympning är över 50 procent (Socialstyrelsen 2015). Det finns en underliggande föreställning om att männens och familjens heder är kopplad till flickorna och kvinnornas sexualitet. Det är ofta flickor i 4 – 14 års ålder som könsstympas men det förekommer även på spädbarn. Även kvinnor som ska gifta sig, är gravida med sitt första barn eller som just fött sitt första barn könsstympas. Könsstympning förekommer bland annat inom kristna och muslimska grupper i cirka 30 länder i Afrika men även vissa länder i mellanöstern, exempelvis mindre grupper i Kurdistan, samt länder i Asien. Könsstympning förekommer dock i stora delar av världen. (<http://www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/konsstympning/>).

Länsstyrelsen Östergötland har tagit fram utbildningsfilmer om könsstympning särskilt för yrkesverksamma. Ta del av filmen här: [länk](#). De har även tagit fram filmer om könsstympning riktade till vårdnadshavare och barn och unga. Övriga filmer finns att ta del av här: [länk](#).

Länsstyrelsen Östergötland har även tagit fram ett könsstympningspass. Föräldrar erbjuds passet i samband med resa utomlands. Könsstympningspasset kan användas som ett informationsdokument och som ett stöd i att stå emot eventuella påtryckningar från släkt och övrigt nätverk som förespråkar sedvänjan. Passet innehåller information om svensk lagstiftning gällande brottet, typer av könsstympning samt konsekvenser av könsstympning. Du kan ta del av passet här: [länk](#). Nedan följer en lista på varningstecken för att ett barn/ungdom utsatts för könsstympning:

- Täta och långa toalettbesök/problem med urinvägsinfektioner
- Har ofta huvudvärk, söker ofta vård för mag-, ryggsmärtor, smärtsamma menstruationer, psykosomatiska- eller urinvägsbesvär.
- Underlivssmärter, problem med cystor, problem med menssen, smärta vid samlag eller upplevelser av andra sexuella problem.
- Har eleven rötter i ett land där könsstympning är vanligt förekommande?

Kvartal 3

Juli - september

Perioden efter sommarlovet återvänder många barn och unga till skolan med upplevelser av hedersrelaterat våld och förtryck. Vissa återvänder inte alls. Risken för barn- och tvångsåktenskap samt våldsutsatthet ökar i samband med skolloven. Med anledning av detta har TRIS under perioden efter sommarlovet förstärkt jour samt ökade resurser. Detta gäller mellan vecka 34 till och med vecka 37. TRIS erbjuder även juristjour på telefon varje vardag mellan 09.00 – 17.00 via Advokatbyrå Barbro Sjöqvist & Rebecca Lagh AB. Den som ringer kan vara anonym och de som svarar har tystnadsplikt. Advokatbyrå Barbro Sjöqvist & Rebecca Lagh AB är en brottsoffer- och barnrättsbyrå. Deras klienter har ofta varit utsatta för allvarliga vålds- och sexualbrott, våld i nära relation eller hedersrelaterad brottslighet. De är specialiserade inom familjerätt, migrationsrätt och har även specialkompetens inom ekonomisk familjerätt, asylrätt och kompetens inom tvångslagstiftning. Du kan besöka deras hemsida här: [länk](#).

I samarbete med Advokatbyrån Barbro Sjöqvist och Rebecca Lagh erbjuder TRIS juridisk rådgivning på vardagar mellan 9:00-17:00 på nummer: [076 - 939 41 56](tel:076-9394156),

Har du som yrkesverksam oro eller misstanke om att ett barn eller ungdom har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck eller riskerar utsättas för något? Tveka inte att kontakta TRIS jour för rådgivning och stöd! Mer information och kontaktuppgifter finner du på vår hemsida: <https://www.tris.se/jourverksamhet>

Pojkars roll i en hederskontext

Pojkars roll i en hederskontext skiljer sig från flickors på flera olika punkter. I boken *Mäns heder - att vara både offer och förövare* (Schlytter, Astrid & Rexvid, Devin (2016). *Mäns heder: att vara både offer och förövare*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur), beskrivs pojkar och unga män som befinner sig i en hederskontext som bärare av hederskulturen. I en hederskulturell kontext styrs pojkars villkor av helt andra faktorer än flickors. För en flicka eller kvinna i en hederskultur kontrolleras hedern genom att flickans oskuld bevaras fram till äktenskapet. För pojkar ser villkoren annorlunda ut eftersom de har ett handlingsutrymme som inte flickor har. Detta beror på att de förväntas lära sig bestämma och kontrollera närstående flickor och kvinnors beteende från en tidig ålder. Pojkars heder/skam styrs av deras förmåga att kontrollera närstående kvinnor samt bestraffa dem när de överskrider hedersnormer. (Schlytter & Rexvid, 2016). Således kan pojkars roll beskrivas som både offer och förövare av hedersrelaterat våld och förtryck. Av denna anledning finns det andra tecken du som yrkesverksam bör vara uppmärksam på i mötet med pojkar. Exempelvis utsätts pojkar/unga män för så kallade uppfostringsresor. Enligt Utrikesdepartementet har dessa uppfostringsresor till länder som Somalia och Kenya ökat (<https://www.svd.se/ud-unga-svenskar-skickas-till-uppfostringsanstalter>, 2019). Perioden under sommaren kan därför pojkar/unga män återvända från en sådan resa, med upplevelser av hedersrelaterat våld och

förtryck. Nedan finner du en lista på varningstecken att vara uppmärksam på i mötet med pojkar/unga män som kan vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i någon form. Detta är även tecken du som yrkesverksam bör vara uppmärksam på inför längre lov och ledigheter från skolan.

- Bevakning av syskon eller andra familjemedlemmar/upplevelse av krav på att bestraffa en syster eller annan släkting.
- Syn på systers rättigheter som inte överensstämmer med barnkonventionen och svensk lagstiftning.
- Olika villkor för flickor/pojkar i samma familj gällande deltagande i sociala sammanhang.
- Olika kläd- och beteendekoder för flickor och pojkar under och efter skoltid.
- Psykosomatiska symptom så som magvärk, huvudvärk, oro eller illamående.
- Hög frånvaro/skol/koncentrationssvårigheter i skolan och försämrade skolresultat.
- Utåtagerande beteende/elev rymmer hemifrån/synliga skador.

Efterlovskampanj

Efter sommarlovet behöver du som yrkesverksam vara uppmärksam på och försöka fånga upp de elever som kan ha utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Det kan även handla om elever vars äldre syskon blivit utsatta. Detta är en indikator på att även det yngre syskonet kan komma att utsättas i framtiden samt att denne lever i en hederskontext nu. Har exempelvis ett äldre syskon gift sig i ung ålder eller inte kommit tillbaka efter sommarlovet?

Under kvartal 3 finns flera kampanjer som tar upp frågan om saknade barn efter lovet samt barn- och tvångsäktenskap. Dessa kan sättas upp i korridor, kurators kontor eller elevhälsan. Genom att synliggöra och tillgängliggöra information så ökar man medvetenheten och kunskapen kring dessa frågor. Exempelvis genom att barn och unga får information om var man kan vända sig för att få hjälp eller bara att en ny tanke väcks hos en elev som känner igen sig i det som beskrivs på affischen.

Nedan kan du se ett exempel på en sådan affisch som relaterar till barn- och tvångsäktenskap. Klicka på bilderna för att komma till affischen eller klippet. För fler affischer besök [länk](#).

Kvartal 4

Oktober - december

Under denna period infaller två större lov, höstlovet (v.44) samt jullovet. En viktig åtgärd inför jullovet är att sprida information och medvetenhet bland elever. Vet alla om var man som barn kan vända sig om man utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck? Vet alla barn och unga om hur svensk lagstiftning ser ut gällande barn- och tvångsäktenskap? Det är viktigt att vara ute i god tid innan loven i arbetet mot hedersrelaterat förtryck och våld. Att diskutera dessa frågor med barn och unga är därför en viktig del av det förebyggande arbetet och att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck i tid. TRIS kan bokas för att besöka er skola och informera om vår verksamhet och om hedersrelaterat våld och förtryck för era elever.

Har du som yrkesverksam oro eller misstanke om att ett barn eller ungdom utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck eller riskerar utsättas för något? Tveka inte att kontakta TRIS jour för rådgivning och stöd! Mer information och kontaktuppgifter finner du på vår hemsida: <https://www.tris.se/jourverksamhet>

När det gäller oro och misstanke om hedersvåldsutsatthet för barn och unga har yrkesverkamma anmälningsskyldighet. Detta innebär att personal inom polis, skola, hälso- och sjukvård är skyldiga enligt Socialtjänstlagen kap 14 1§ att anmäla om det råder misstanke att ett barn (ålder 0–18 år) far illa eller riskerar att fara illa. En anmälan görs till Socialtjänsten och det bör finnas rutiner för hur anmälan ska tillvägas på din skola/verksamhet. För barnet som drabbas kan det vara livsavgörande att anmälningsskyldigheten tas på största allvar och fullföljer den. TRIS verksamheter håller öppet även under höstlovet och erbjuder bland annat Lärhjälper som alla flickor mellan 13 – 25 år är välkomna till, vare sig det gäller att få hjälp med läxorna eller bara få umgås med andra. TRIS jourtelefon har alltid öppet under lov!

Viktiga datum

Internationella flickdagen, 11 oktober

TRIS anordnar öppen föreläsning på Stadsbiblioteket i Uppsala!

Internationella FN dagen 24 oktober

Perfekt tillfälle att informera om barnkonventionen!

FN:s internationella dag för mänskliga rättigheter 10 december.

Ett bra tillfälle att prata om mänskliga rättigheter utifrån HRV!

Varningstecken:

Personal behöver konstant vara uppmärksam på varningssignaler. Exempelvis kan oro inför jullovet manifesteras sig olika hos olika barn. Vissa barn börjar slarva med skolarbetet och andra gör mycket bättre ifrån sig. Var lyhörd gentemot de barn och unga du möter och kom ihåg att alltid göra en orosanmälan vid misstanke. Nedan följer en lista på varningstecken för att en ungdom blivit eller riskerar att bli utsatt för tvångsäktenskap eller annat hedersrelaterat våld och förtryck. Som yrkesverksam bör du vara särskilt uppmärksam på bland annat:

- Skolk/försämrade skolresultat/avhopp
- Starkt begränsad rörelsefrihet efter skoltid
- Förbud att delta i vissa skol-/fritidsaktiviteter
- Förbud att umgås med vänner/klasskamrater av motsatt kön

Höst- och jullovskampanj

Genom att göra information lättillgänglig för barn och unga ökar man medvetenheten och kunskap kring var man kan söka sig för hjälp. Klicka på bilden för att komma till affischen.

Publikationer och kartläggningar

Inom TRIS kompetenshögande verksamhet utvecklas olika metoder och arbetssätt. Dessa syftar till att olika aktörer och verksamheter ska kunna erbjudas verktyg för att kunna göra både långsiktiga och kortsiktiga insatser i ett förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Nedan presenteras tre av våra publikationer som kan vara användbara i skolans arbete.

UNG 018

UNG 018 kartlägger förekomsten av våldsutsatthet med särskilt fokus på hedersrelaterat våld och förtryck samt dess uttrycksformer bland niondeklassare i Uppsala. Kartläggningen och rapporten gjordes på uppdrag av Uppsala kommun och Uppsala länsstyrelse. Samtliga kommunala skolor i Uppsala tätort deltog, totalt 1063 niondeklassare. Resultaten visar på en bred hedersvåldsutsatthet, bland annat uppger var femte flicka och var tionde pojke att de förväntas vänta med sex tills den dagen de gifter sig (oskuldkrav). Kartläggningen visar också att gruppen som har ett oskuldkrav i högre utsträckning inte får välja sin framtida partner, bland flickor med oskuldkrav får 65% inte välja partner helt själv och bland pojkar är siffran 48%. I gruppen som inte har ett oskuldkrav är det 6% av flickorna respektive pojkarna som uppger att de inte väljer framtida partner helt själv. I kartläggningen blir det också tydligt att bland flickor som inte får bestämma sin framtida partner finns den grupp som i störst utsträckning är utsatta för fysiskt, psykiskt och socialt våld. För att läsa UNG-018; klicka på bilden ovan.

Ingen ska bli gömd och glömd

TRIS har publicerat Sveriges första lättlästa bok om hedersrelaterat våld och förtryck bland personer med intellektuell funktionsnedsättning. Texten är anpassad för målgruppen och varvas med Pictogrambilder från Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Med boken lanseras även helt nya pictogrambilder som illustrerar barn- och tvångsäktenskap samt könsstympling. Klicka på bilden för att komma till boken.

Tio minuter av frihet

10 minuter av frihet är en film om hedersrelaterat våld och förtryck så som det yttrar sig varje dag i ungdomars liv. Vi har valt att kalla den formen av dagligt återkommande begränsningar, vars syfte är att kontrollera unga personers vardagsliv, för vardagsheder. Kärnan i vardagsheder är att barn och unga förväntas följa normer som krockar med majoritetssamhällets normer. Det kan förklaras som inskränkningar i livsutrymmet med ett tydligt inslag av ett föräktenskapligt kärleksförbud och oskuldskrav. Det omfattar oftast en tyst förväntan från familj och nätverk att barn och unga ska kontrollera varandras uppförande och rapportera hem olämpligt beteende. Ryktesspridning mellan unga är vanligt förekommande inslag. Klicka på bilden för att komma till filmen.

Övriga publikationer & hjälpsamma länkar

För att ta del av TRIS samlade publikationer, kartläggningar och metodstöd kan du besöka TRIS [hemsida](#). Där finns alla publikationer samlade i ordningsföljd. På hemsidan finns även gruppmaterial om hur man kan arbeta med tjejgrupper i särskolan i syfte att förebygga utsatthet för hedersrelaterat och våld och förtryck.

Sidan hedersfortryck.se drivs av Länsstyrelsen Östergötland och är en informationssida för alla som på ett eller annat sätt kommer i kontakt med olika former av hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland arbetar på uppdrag av regeringen mot hedersrelaterat våld och förtryck. På deras hemsida kan du ta del av en rad olika publikationer, stödmaterial, kampanjer och informationsbroschyrer. [Länk](#) till hemsidan.

För att ta del av de kampanjer och affischer som kan hängas upp i skolan under kvartalen besök: [länk](#).

Länsstyrelsen Östergötland har tagit fram ett metodstöd för skolan. Att *utveckla en handlingsplan i skolan – ett metodstöd för arbete mot hedersrelaterat våld*. Metodstödet kan

användas som underlag när skolan ska ta fram handlingsplaner och rutiner för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Ta del av metodstödet här: [länk](#).

Länsstyrelsen Östergötlands har tagit fram en webbutbildning om hedersrelaterat våld och förtryck: [länk](#).

Länsstyrelsen Östergötland har tagit fram flera olika utbildningsfilmer som berör ämnen som könsstämpning, barn- och tvångsäktenskap samt kontroll kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck. Filmerna är anpassade efter målgrupp så att vissa är riktade till yrkesverksamma, andra till vårdnadshavare och andra till barn och unga. Således kan utbildningsfilmerna användas i olika kontexter beroende på vem som är mottagaren av kunskapen. Dessa filmer finns översatta till 10 språk. Ta del av dessa utbildningsfilmer här: [länk](#).

Utrikesdepartementet har i samarbete med Skolverket tagit fram en kampanj mot hedersförtryck, du kan ta del av kampanjen och tillhörande affischer här: [länk](#).

Skolverket har tagit fram ett metodstöd specifikt för grund- och gymnasieskolan. Skolverkets material *Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter*. Materialet ger stöd till personal i grund- och gymnasieskolan i motverkandet av hedersrelaterat våld och förtryck. Ta del av metodstödet här: [länk](#).

Socialstyrelsens handbok om Socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer. [länk](#).

Socialstyrelsens handbok för Socialtjänstens arbete enligt Socialtjänstlagen: [länk](#).

Brottsoffermyndighetens hemsida riktar sig till barn och unga. Där kan barn och unga läsa allt om sina rättigheter vid brott. www.jagvillveta.se

Linnamottagningen riktar sig till yrkesverksamma som kommer i kontakt med ungdomar i sitt arbete. De har lång erfarenhet av samarbete med socialtjänst, landsting, skola, polis och rättsväsende. Besök: <https://kvinnonet.net/>

Barnombudet i Uppsala län är en ideell förening som arbetar för barns rättigheter. De är helt fristående från kommun, region och stat. <https://boiu.se/>

Andra aktörer du som yrkesverksam kan kontakta för råd och stöd i frågor som gäller hedersrelaterat våld och förtryck är: Nationella kompetensteamet, Nexus Uppsala kommun.

Ungdomslitteratur om hedersrelaterat våld och förtryck

Bile, Amina, Srour, Sofia Nesrine & Herz, Nancy (2018). Skamlös. Stockholm: Bonnier Carlsen

Wahldén, Christina (2019). Tack för allt. Stockholm: Rabén & Sjögren

Wahldén, Christina (2019). Tack för allt. Stockholm: Rabén & Sjögren

Aamand, Kristina (2019). Under ditt finger. Första utgåvan Stockholm: Natur & Kultur

Bilaga 1 – Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersvåld eller hedersrelaterat våld och förtryck betyder att människor, oftast unga kvinnor, begränsas och hindras att leva ett självvalt liv för att bevara familjens och släktens heder. Detta kan ske på olika sätt – allt från begränsningar och kontroll av saker som klädval, vänner, fritid och rörelsefrihet, till livsviktiga beslut om utbildning, arbete, giftermål och även skilsmässa. Hedersrelaterat våld och förtryck sker i första hand av nära omsorgspersoner. Det är oftast unga individer och mest flickor som drabbas, men även pojkar och män kan bli offer för hedersvåld. Speciellt utsatta grupper är hbtq-personer och personer med intellektuell funktionsnedsättning som lever i en hederskontext.

Hedersrelaterat förtryck och våld har en tydlig kollektiv karaktär. Det betyder att hela släkten eller den sociala gruppen ansvarar för att bestämma och utföra bestraffningar när familjens eller släktens heder anses ha förlorats. Det kan räcka med ett rykte om en ung kvinnas påstådda beteende för att dra skam över hela familjen.

Hedern är starkt bunden till "betraktarens öga"; vad andra säger om vad en kvinnlig familjemedlem sägs ha gjort är viktigare än vad hon faktiskt gjort eller inte gjort. För att återta hedern som har förlorats utsätts hon för hot och våld. I de mest extrema fallen förekommer hedersmord. Förövarna kan vara både män och kvinnor. Hedersrelaterat våld och förtryck förekommer bland olika etniska grupper och religioner.

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett sätt att ta kontroll

I grunden handlar hedersrelaterat våld och förtryck om att kontrollera kvinnors sexualitet. I grupper med hederstänkande betraktas kvinnans sexualitet som en kollektiv angelägenhet och en måttstock för familjens och släktens heder. Hederstänkandet domineras av en stark oskuldnorm där flickor skall vara blygsamma och respektabla och framför allt vara oskuld på sin bröllopsdag. Detta får allvarliga konsekvenser för flickor och unga kvinnor vars grundläggande fri- och rättigheter kränks genom att deras livsutrymme förminskas på en rad olika sätt.

Bilaga 2- Falldiskussioner

Nedan följer olika scenarier du som yrkesverksam kan använda som underlag för diskussioner om hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa kan exempelvis användas vid en arbetsplatsträff eller planeringsdag för att väcka tankegångar kring utvecklandet av rutiner samt tankar kring scenarion som kan uppstå kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck. Frågor att diskutera utifrån scenarierna kan vara:

- Hur agerar du som skol- eller fritidspersonal?
- Vilka frågor är bra att ställa?
- Vad är nästa steg och vilka personer på arbetsplats involveras?
- Vilka andra instanser bör kopplas in och på vilket sätt (socialtjänst, polis, ideella organisationer)?
- Hur skrivs en orosanmälan?
- Vilket ansvar har lärare, elevhälsan respektive rektor?
- Vilka rutiner finns på arbetsplatsen och vilka behöver tillkomma?

Falldiskussion 1:

En 14-årig elev till dig berättar att hon konstant blir begränsad och kontrollerad hemifrån. Hennes föräldrar vet exakt när hon ska vara hemma och blir mycket arga om hon inte kommer i tid. Innan sommarlovet ska klassen iväg på en klassresa och sova borta två nätter. Elevens föräldrar har sagt nej till klassresan och nu vill eleven att du pratar med föräldrarna.

Falldiskussion 2:

Du märker att en elev i din klass som tidigare har varit mycket glad och positivt kommer tillbaka efter sommaren betydligt mer tillbakadragen och nedstämd. Eleven verkar okoncentrerad under lektionerna och läxorna blir allt mer ofullständiga. Eleven säger att hen sover dåligt men du misstänker att det är något annat.

Falldiskussion 3:

En elev till dig berättar att hans föräldrar planerar att ta med hans syster till föräldrarnas ursprungsland för att hon ska bli könsstympad under sommarlovet. Du vet om att det finns en planerad resa. Systemen är 8 år. Brodern är mycket orolig över sin syster men också över att någon ska få reda på att han har berättat för en vuxen.